

UMEÅ UNIVERSITET

Utbildningsdepartementet

u.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till u.s.remissvar@regeringskansliet.se.

Mottagarens dnr: U2025/00079

Yttrande över Förstärkningsundervisning i skolan - en försöksverksamhet för fler behöriga elever (SOU 2024:94)

Utbildningsdepartementet har anmodat Umeå universitet att yttra sig över (SOU 2024:94). Rektor har fastställt yttrandet. I beredningen av yttrandet har berörda institutioner med sakkunskap inom området inbjudits att lämna synpunkter på remissen. Synpunkter har inkommit från tre remissinstanser.

Övergripande synpunkter

Umeå universitet välkomnar insatser för att öka andelen elever som har behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan. Alla insatser som kan bidra till en förbättrad skola för elever är viktiga och bör prioriteras i ett samhälle. Dessutom ställer sig universitetet bakom uppfattningen om att "mer av samma" undervisning sällan är framgångsrikt, då den extra tiden behöver fyllas med undervisning av hög kvalitet, ledd av ämnesbehöriga lärare och anpassad efter elevens individuella förutsättningar. Däremot menar universitetet att delar av förslaget om förstärkningsundervisning behöver klargöras eller justeras. Kring detta kretsar föreliggande yttrande.

Umeå universitet ser positivt på att förslaget problematiserar frågor om integritet samt behandling av personuppgifter. Däremot efterfrågar vi en problematisering av de etiska dilemman som kan komma att uppstå under försökets treårsperiod. Hur ska den eller de elever som inte "fungerar" i vald försöksgrupp hanteras? Kommer den/de eleverna att behöva ingå i samma försöksgrupp även om det visar sig att deras kunskapsutveckling gynnas bäst av en annan typ av undervisning? Om så är fallet blir försöksverksamheten en ingripande insats när undervisningen inte kan möta upp de enskilda elevernas och elevgruppens behov och förutsättningar. Dessutom är tre år lång tid i en fem-sexårigs kunskapsutveckling. Förslaget redogör inte heller för hur föräldrars medgivande till att delta i verksamheten ska hanteras, vilket sannolikt kan bli en utmaning under verksamhetens genomförande. Lärosätet menar att dessa frågor är centrala att beakta och reda ut under planeringsfasen av försöksverksamheten och förutsätter att Skolverket noga överväger dessa exempel på etiska dilemman innan uppstart.

Vid en permanent reglering av verksamheten föreslås en central reglering av vilken modell som lärare ska använda i klassrummen. Umeå universitet är kritiska till den styrningen. Härigenom ska liten eller ingen hänsyn tas till elevers individuella behov av anpassad undervisning. Lärosätet ställer sig inte heller bakom förslaget om att tillfälligt elevurval (eller halvklassundervisning) ska användas som förstärkningsundervisning i alla stadier på alla skolor, oberoende av elevunderlag och förutsättningar vid den enskilda skolenheten och skolklassen, även om utfallet av effektutvärderingen förespråkar den ena modellen före den andra (sid 216). Utredningen signalerar att det som är bra undervisning för en stor grupp elever är applicerbart för alla elever, oberoende av sammanhang och förutsättningar. Den visar också att kringliggande faktorer såsom gruppdynamik spelar liten eller ingen roll för lärandet. Eftersom skolan är en institution som når alla medborgare, så kommer problem och dilemman av olika slag alltid att uppstå (Hjörne & Säljö, 2021). Här vill därför Umeå universitet betona att det inte finns några pedagogiska universalmetoder som eliminerar alla undervisningsproblem. Vid en eventuell permanent reglering förutsätter vi att skolorna/lärarna utifrån sitt yrkeskunnande

UMEÅ UNIVERSITET

fortsättningsvis har det övergripande ansvaret för att skapa en gynnsam lärmiljö för elevernas målluppfyllelse.

Av remissen framgår vidare att "Skolans och skolmyndigheternas förmåga att pröva och utvärdera insatser behöver stärkas så att mer av skolutvecklingen, även på systemnivå, vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet." (sid 189). Denna formulering kan tyckas vara oproblematisk då de allra flesta ställer sig bakom att skolutveckling ska vila på vetenskaplig grund. Men, vad antyder meningen i sin helhet och dess delar? Den kan förstås som att skolor och skolmyndigheter ska öka sin förmåga att bedriva forskning med syftet att utveckling inom skolan ska vila på vetenskaplig grund. Umeå universitet kan inte se att skolors och skolmyndigheters prövning och utvärdering av insatser leder till en vetenskapligt grundad skolutveckling, även om ett sådant arbete självklart kan ge ett mycket värdefullt och viktigt bidrag till utveckling.

Specifika synpunkter

Lärosätet vill i enlighet med förslaget betona att insatser som görs *efter* ordinarie lektionstid kommer att göra yngre elever väldigt trötta, inte minst fem-sexåringar. De kan därmed få svårt att fokusera på kognitivt utmanande övningar. Äldre elever som av olika anledningar har svårt att fullfölja sin skolgång och/eller med lång skolfrånvaro riskerar i sin tur att utebli från dylika insatser. På det sättet riskerar insatserna att inte nå fram de elever som är i störst behov av dem. Kapitel 5.2.2 lyfter denna problematik vilket är positivt. Det viktigaste är dock hur detta faktum påverkar själva genomförandet av försöksverksamheten. För att nå så många elever som möjligt förespråkar lärosätet att insatser i första hand genomförs inom ramen för den garanterade undervisningstiden.

Det är också enligt universitetet centralt att de insatser som görs inte verkar stigmatiserande för individer eller grupper av elever, utan är inkluderande i sin utformning. Insatserna bör så långt som möjligt integreras i skolan som helhet och utgöra en naturlig del i den ordinarie undervisningen.

Sedan vill lärosätet framföra att flerspråkiga elever behöver ges tillfälle att stärka alla sina språk. I utredningens förslag ges elever i sameskolan inte samma möjlighet till förstärkningsundervisning i svenska, utan detta balanseras med möjlighet till förstärkningsundervisning i samiska. Elever i sameskolan bör ges möjlighet till förstärkningsundervisning i såväl samiska som i svenska, i samma omfattning som grundskolans elever får i svenska, alltså 320 timmar, varav en andel ska kunna användas till förstärkningsundervisning i samiska.

Avslutningsvis kan lärosätet i enlighet med utredningens förslag konstatera att tid är en av flera avgörande faktorer för att öka antalet behöriga elever till nationella program i gymnasieskolan. Däremot behöver mer obligatorisk undervisningstid inte innebära att fler elever blir behöriga till programmen. Utöver mer tid behöver lärmiljöer ses över, lärares kompetens utvecklas och undervisningens innehåll och arbetssätt differentieras. Lärosätet vill särskilt betona att eleven inte ska betraktas som problembäraren som ska jobba hårdare för att prestera. Det är i mötet med skolans organisation som behoven uppstår. Detta gör att spegeln behöver vändas inåt verksamheten, mot skolans kompetens att möta de olika behov som elever uppvisar.

Yttrandet har fastställts av Lars-Erik Lauritz efter föredragning av utbildningsledare Anna Tegström.